

Posudek oponenta diplomové práce

Obor: fonetika

Helena Pavlíková

Spektrální změny vokálů při různých úrovních artikulačního tempa

Vliv změny artikulačního tempa na charakter výsledného projevu je jedním ze zajímavých problémů současné fonetiky. Umožňuje nám sledovat, jak se daný mluvčí ujme ztížených podmínek, které s sebou přináší zrychlující se tempo mluvy. Důležitý je pak především vliv na srozumitelnost a s tím související sledování faktorů, které se zachovávají, respektive které jsou vlivem rychlého tempa redukovány. Helena Pavlíková se v předkládané práci zabývá změnou v oblasti spektra vokálů. V zahraniční literatuře se setkáváme s velkým zájmem o studium strategií využívaných pro zachování srozumitelnosti.

V teoretickém úvodu autorka shrnuje poznatky několika významných studií týkajících se problematiky sledování artikulace vokálů v souvislosti se změnou artikulačního tempa. Seznam literatury obsahuje dostatečné množství (celkem 29) titulů českého a především zahraničního původu. Jak bylo zmíněno, je to důsledek faktu, že v českém prostředí nebyly podobné studie publikovány. Autorka popisuje inventář českých vokálů, zmiňuje jejich akustické vlastnosti a důležitost formantové struktury při základním akustickém popisu. Setkáváme se s vysvětlením vlivů okolních segmentů na charakteristiku vokálů, jako je např. nazalizace. Detailně také charakterizuje vliv přízvuku na akustickou strukturu. Dále pak vysvětluje přístupy k tempu řeči a rozvádí termíny artikulační a řečové tempo. Z hlediska změny tempa autorka správně zmiňuje vliv redukce na formantovou strukturu vokálů. V rámci popisu redukčních strategií se setkáváme s vysvětlením pojmů centralizace, koartikulace a horizontální změny zvukové vlny. Úvod považuji jako dostatečně přehledný a relevantní. Za jednoznačné pozitivum je možné považovat shrnutí na konci teoretické části, dále pak detailní představení jednotlivých významných příspěvků ze studované oblasti.

Praktická část představuje průběh experimentu. V úvodu autorka přehledně vysvětluje způsob nahrávání a metodu, pomocí které motivuje účastníky experimentu dodržovat požadované tempo. Jedním z problematických bodů výzkumu vlivu tempa na artikulaci je právě sjednocení a motivace subjektů dodržovat tempo v požadovaných úrovních. Instrukce, které využívají intuitivní zadání úkolu „mluvte normálně“, „pomalu“, nebo „rychle“, selhává kvůli nestejně představě subjektů o jednotlivých úrovních. Autorka nejprve vyzkoušela možnosti motivace pomocí metronomu, následně iniciovala vznik počítačového programu „*Scroller*“, který umožňuje omezit rozptyl temp jednotlivých subjektů. Tuto pasáž považuji za jednu z nejpřínosnějších částí předkládané diplomové práce, protože připravuje půdu pro další výzkum v oblasti vlivu tempa řeči. Dále práce obsahuje všechny nezbytné údaje o mluvčích a počtu analyzovaných segmentů, technické údaje nahrávání a zpracování získaného signálu.

Na tuto část navazuje šestá kapitola, ve které autorka přehledně uvádí hypotézy, které se v následující praktické části pokusí prokázat nebo vyvrátit. V kapitole 7 „Výsledky“ autorka v přehledných tabulkách a grafech uvádí hodnoty formantů a hodnoty trvání. Velmi přehledné jsou potom tabulky a grafy, které se týkají jednotlivých sledovaných kategorií, jako jsou rozdíly mezi přízvučnými a nepřízvučnými slabikami, vliv koartikulace a jednotlivé vztahy mezi trváním a úrovní artikulačního tempa. Závěrem pak sleduje hodnoty získané pro jednotlivé mluvčí a popisuje strategie, které mluvčí volili v různých úrovních tempa. Jako jednoznačné pozitivum této kapitoly hodnotím snahu o komentář ke všem zjištěným hodnotám doplněný o odkazy na prostudovanou literaturu.

Kapitola 8 „Diskuze“ pak shrnuje celkové výsledky. Sledované hodnoty jsou doplněny o statistické analýzy t-testů, které umožňují porovnávat jednotlivé skupiny naměřených hodnot formantů ve třech úrovních tempa. Autorka popisuje výsledky z několika úhlů pohledu. Každý její závěr je doplněn komentářem, ve kterém se snaží na základě teoretického úvodu a hypotéz zhodnotit jednotlivé výsledky. V poslední kapitole je pak celkové shrnutí práce, které komentuje dosažení respektive nedosažení jednotlivých cílů předkládané práce.

Diplomová práce Heleny Pavlíkové je po všech stránkách kompaktní a přehledný pokus o proniknutí do problematiky vlivu tempa na artikulaci. Je zřejmé, že se jedná o pilotní studii, která především mapuje danou problematiku v českém prostředí. Autorka tento fakt také nikde nepopírá naopak ho vždy připomíná. Moje připomínky jsou tedy spíše formálního než věcného rázu. V textu se velmi často objevují jednoslabičné předložky psané na konci řádku, nejmarkantnější je to například na straně 41, kde se objevují hned čtyři na konci řádku. V textu bych se pokusil těmito typografickým nedostatkům vyhnout. Dále bych upřednostňoval, kdyby autorka graficky odlišila text citací (např. kurzívou)-na straně 20 „utopení“ citovaného textu působí poněkud nepřehledně. Další připomínka se týká absence citace autorů programu Praat. Konečně u grafického záznamu hlásek [ɪ] a [i:] bych doporučoval dodržovat rozdíl v zápisu, autorka na straně 10 nezachovává rozdíl, o kterém hovoří v textu, když píše [i] a [i:].

Vzhledem k tomu, že se předkládaná práce jeví být jako velmi kompaktní zprávou o provedeném experimentu budou mé dotazy směřovat spíše k otázce pokračování započatého výzkumu. Zajímalo by mě tedy, která z oblastí se jeví jako nejslibnější z hlediska dalšího zájmu. Mohla by diplomantka vysvětlit jak velký vliv mělo na celkové výsledky to, že se jednalo o čtený text a laboratorní podmínky. Mohli bychom očekávat, že redukce bude ve spontánní řeči výraznější. Poslední má otázka by byla, do jaké míry by bylo možné tempo zvyšovat, respektive snižovat.

Předkládaná práce splňuje svým obsahem i rozsahem požadavky kladené na diplomovou práci. Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem ji doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení *v ý b o r n ě*.

V Praze dne

.....
Mgr. David Studenovský
Fonetický ústav FFUK